

Panta rhei

Kristýna Dostálová (1. místo ve II. kategorii)

2018 Oldřich

„Znovu jsme se potkali, kamaráde,” pronesu tiše a pohladím desku ze smrkového dřeva. Pod novým nánosem laku ucítím jemnou rýhu, jež jsem kdysi způsobil svojí dětskou neopatrností, když jsem si rozpustile hrál s vláčkem.

„Uteklo to ale rychle, že?”

Kdybych nevnímal staříčkový hudební nástroj jako svého starého přítele, možná bych si připadal ve své samomluvě nepatřičně. Neodpoví nahlas, já však z jeho mlčení vycítím tichý souhlas. Na okamžik od něj odpoutám svoji pozornost a s obtížemi zaostřím na hodiny zavěšené na stěně.

„Za pár minut nám bude oběma sto let. Dohromady to jsou dvě staletí. To je opravdu mnoho, není-liž pravda? Škoda, že nemůžeš mluvit. To bychom si jako staří dobří přátelé mohli vypovědět, co se nám stalo. Zdalipak také víš o všech těch přítěžích, které nám všem osud nadělil?” zeptám se a s námahou se usadím do měkké židle. Jak zvedám desku zakrývající klávesy, na krátký okamžik dostanu pocit, jako bych se vrátil v čase do skromně zařízeného pokojíku v pátém patře, kam odpoledne dopadaly skrze okno stíny házené starými duby.

„Amálka, to je totiž moje vnučka, mi říkala, jak ji to stálo několik měsíců vytrvalého hledání, tě najít. Je to šikovná děvče, i když paličaté! Říkala, že tě prodával nějaký Ludvík Marián, jenž se zapojoval do vydávání samizdatu. Nechtěl se tě prý vzdát, ale když uslyšel, kdo jsem, s dojetím souhlasil. Jaké štěstí, že tě Amálka našla, jaké štěstí! Už jsem myslel, že se znovu neshledáme! Pravila mi, že opravář, kterému tě svěřila, měl s tvou opravou mnoho útrap. „To víte, paní, se starejma věcma je to těžký. Mají už za sebou holt nějaký ten čas, a i když se to snažím dát do co nejlepší formy, roky zpět prostě nevezmu. Každý nástroj, to je originál, tenhle navíc vyrobenej vlastně už v minulém století. Nikdo ho nedokáže udělat znova tak, aby zněl a vypadal stejně,” pronesl prý nad tebou.”

Na okamžik se zamyslím, pak stlačím několik páček měnících znění zvuku. Některé z nich zapadnou na místo jen stěží, jako by se jim vůbec nechtělo.

„Pověz, příteli, měl jsi zajímavý život? Dost možná jsi toho zažil více nežli já! Ale dost řečí. Jistě se těšíš, až na tebe začnu hrát.”

Stlačuji střídavě pravý a levý pedál a naslouchám sípavému dechu dvou vaků schovaných za dřevěnou deskou. Jakmile se ztuhlé prsty dotknou první klávesy, stává se ze mě zase malý chlapec. Ačkoliv jsem toho za ta léta mnoho zapomněl, Toccatu a fugu v d moll jsem hrál tolikrát, že teď paměť neochvějně vede mé prsty po správných tónech. Vychutnávám si každý okamžik, třeba hraji pomalu a s chybami.

Před očima mi letí všechna ta léta, zdá se to být jako věčnost. Hudba vytlačí z mé mysli nepříjemné vzpomínky na zprávy, jež jsem zahlédl dnešní odpoledne v televizi. V záplavě pocitů na chvíli zapomenu na obrazy válek, které zuří ve světě, na obavy pronesené ohledně ohrožení svobody slova a připadá mi téměř neuvěřitelné, že se za to století změnilo tolik a ještě více věcí zůstalo při starém. Skladba se dostane ke

konci zrovna v okamžik, kdy hodiny odbijí půlnoc a za oknem začnou vybuchovat stovky barevných jisker.

„Kéž bys mi tak mohl povědět, jaké bylo tvé století, příteli... Veselé narozeniny tobě i mně.“

1989 Ludvík

„Jen bych chtěl, aby se toho dožila,“ řekl Ludvík a nalil si další šálek čaje. Jeho sestra mlčky pokrčila rameny. Ačkoliv byl venku slunečný den, na sourozencích ležel splín. To jsem z jejich tváří vyčetl zcela bez obtíží.

„Představ si to, jen dva týdny od revoluce. Byla by tak šťastná, kdyby...“ Odmlčel se, neboť se mu zlomil hlas. Jistě nechtěl, aby jej sestra viděla brečet. Po smrti jejich matky to byl on, kdo zachoval klidnou hlavu a nenechal se strhnout vlnami beznaděje a melancholie.

„Ludvíku, maminka na tebe byla hrdá za to, co jsi dělal. Jistě cítila, že tenhle okamžik přijde. Nemáš si co vyčítat. Určitě se teď na nás shora dívá a je šťastná,“ utěšovala jej a chytla ho přitom za dlaň. Uhnul pohledem stranou, všímavému pozorovateli by však neuniklo, jak bezděčně nakrčil pravý koutek úst. Na rozdíl od své sestry, jež se stala navzdory režimu silně věřící už ve svých dvanácti letech, zůstal on agnostikem.

Po chvíli svoji ruku uvolnil z jejího sevření a nalil do sebe další čaj.

„Je to jednoduše nefér,“ postěžoval si a znovu se zadíval sestře do tváře.

„Život se neptá, Ludvíku. Dává a bere zároveň, to se nikdy nezmění. Co plánuješ vlastně udělat s tím harmoniem?“ přerušila tok konverzace a oba dva ke mně obrátili pohled.

„Nevím, asi jej zkusím prodat.“

„Prodat? Copak si nepamatuješ, co si maminka přála?“

„Nepamatuju, Dorotko, nepamatuju...“ Žena se zamračila a odfrkla si.

„Říkala přece, že nebytí toho harmonia, vůbec bychom se nenarodili. Otec byl totiž opravář hudebních nástrojů a babička Agáta jej pozvala domů, aby se na ten hudební nástroj podíval. Netušila, že si zve domů svého zetě...!“ Dorota se pousmála, oči zabořené do stolu, jak se její mysl toulala vzpomínkami na dětství, které ve člověku probouzí bolest a radost zároveň.

Po chvíli ticha Ludvík opět zvedl k ústům puntíkatý hrníček a zabloudil pohledem k hodinám.

„Neříkala jsi, že máš v tuhle dobu...“ začal.

„A co ta tvá příhoda,“ přerušila jej sestra v polovině věty, jako by si ani neuvědomila, že na ni mluví, „jak jsi dovnitř toho nebohého nástroje schoval samizdat, který jsi furt přepisoval?“ Její otázku následoval výbuch smíchu. Tentokrát to už její bratr nevydržel a připojil se k ní. Smála se vždy tak od srdce, že pro něj bylo těžké se k tomu nakažlivému smíchu nepřidat.

„Ano, to byl tehdy zážitek. Myslel jsem si, že na to určitě přijdou a dostanu se za to do vězení. Přepisoval jsem Hodinu ticha od Klímy. Za rok jsem dokázal přepsat snad dvanáct strojepisů.“

„Sice jsem kvůli dětem nikdy na sebe nechtěla poutat pozornost nebo tak, ale byla jsem hrdá na to, že je můj brácha takový hrdina.”

„Hrdina? To jsem tedy byl velký hrdina!” prohlásil sarkasticky a uchechl se.

„Dorotko, sice jsem podepsal Chartu, ale hrdinové byli lidé, kteří za obranu demokracie položili život.”

„Věřím tomu, že i drtivá většina z nich by se nenazvala hrdiny.”

„Kdo vlastně ti hrdinové mají být?”

Poslouchal jsem ty dva a přemýšlel jsem o hrdinství, o kterém jsem často slýchal. Mého Ludvíka teď často v novinách a v rádiu označovali za jednoho ze strůjců revoluce a často zmiňovali jeho proslov. *Kdybychom vnímali hrdiny naší historie více lidsky, možná by si pak více lidí věřilo v tom, že svým konáním můžeme něco změnit.*

„Vobyčejný lidi. Naše mamka, která se nebála říkat to, co si myslí. Patřila mezi poválečné děti, který toužily jít na Západ. Ze mě nic nevyrostlo, ale koukej se na sebe! Možná nejsi doslova hrdina, ale určitě jsi revoluci podpořil. A díky tobě se přidali další,” pokračovala dál, když v tom jí pohled padl na hodinky.

„Dobrej bože, to je hodin... Proč jsi mi to neřekl, Ludvo? Vůbec nestíhám,” řekla a vyletěla jako raketa k botníku, kde se rychle oblékla do kabátu.

„Stavíme se spolu zítra na hřbitov, ještě ti zavolám. Pa, měj se tu!” Za okamžik později za ní zabouchly dveře a Ludvík osaměl. Napřed nechal jen tikat hodiny, pak si ke mně ale sedl a odkryl mé klávesy. Znovu se zastavil, jako by zmrzl v čase. To ticho bylo ohlušující, šířilo se pokojem, roztahovalo své prsty po zdech, které s rostoucím šerem ztrácely barvu a dostávalo se mezi mě a Ludvíka. Nakonec jej nadobro zahnal tiché vzlyky a teplé slzy zatekly mezi mé klávesy. Konečně se uklidnil a začal tiše promlouvat sám k sobě.

„Esterko, maminko moje... I díky tobě si lidé přinesli na manifestaci květiny. Ty ses toho nedožila, ale my teď máme zase svobodu, kterou jsme si vybojovali. Děkuji ti za všechno, maminko, děkuji...” Jeho hlas znovu utichl, snad proto, že si připadal přílišně teatrálně. Zhluboka se nadechl, mírně se usmál a začal docela neuměle hrát melodii Modlitby pro Martu. Sípavě jsem se nadechoval s každým sešlápnutím pedálu a věděl jsem, že mě jen tak neprodá. Stal jsem se pro něj vzpomínkou na minulost.

1968 Ester

Užíval jsem si, jak na mě Ester hrála melodii od jakýchsi Beatles. Pak ale došla Agáta a začaly se hádat o politice. Jen jsem stál v rohu a mlčky sledovat při, která se vlekla již několik měsíců. Matka i dcera se měly rády, každá ovšem vyrůstala v jiné době a každá viděla svět odlišným způsobem.

„Nevíš, jaké to za války bylo. Lidi měli hlad, neměli kde bydlet, všechno tu bylo zničené!” pronesla Agáta.

„Ano, mami, ale teď lidi chtějí svobodu. Hodně věcí se teď mění, lidi začínají mluvit o tom, jak se ohledně nálady ve společnosti cítí. Chtějí doopravdy volit, mít možnost výběru politických stran. Mluví se o odvolání některých politiků a...”

„Víš vůbec, co za zlo tu Němci napáchali? Jak nás Západ prodal?” přerušila její výpověď matka rozhořčeně.

V pokoji panovalo opravdu dusno, i když jaro bylo teprve zatím v plenkách. Chápal jsem námitky obou stran, tudíž jsem nemohl být na straně ani jedné, ani druhé ženy. Hádky nabírala na síle, ale pak pomalu začala ustupovat, jako když černé mraky vyprší všechnu vodu a začnou se protrhávat.

„Ester, teď ti je teprve dvacet. Víš vůbec, čím jméno nosíš?“ řekla matka a pak propukla v pláč. Dcera ji opatrně objala a nechala její slzy vsakovat do svého ramene.

„Za války jsem pracovala u Židů, měli takovou krásnou dcerku, Esterku. Sloužila jsem u nich ráda, i když mi to pak lidé rozmlouvali, že je to prý nebezpečné. Jak bych ale mohla odejít? Vždycky se ke mně chovali s úctou. Odmítala jsem je opustit kvůli nějakým scestným názorům cizích lidí. Když je měli deportovat, schovali si u mě několik věcí. Jednou z nich je tohle harmonium. Chtěla jsem jim je dát zpátky, až se vrátí, ale nikdy se nevrátili...“

„Mami, to muselo být příšerné,“ promluvila Ester.

„Zkus ale prosím pochopit, že doba je už jiná a lidé nechtějí žít v útlaku. Chtějí zase cítit svobodu, tak jako před lety. A když si vzpomenu, jak minulé léto Novotný urazil Matici slovenskou... No a odvolali je! Jsem si jista, že se zase všechno spraví, mezi lidmi zavládne mír a...“

Domovní zvonek přerušil rozhovor a zabránil tak matce ohradit se proti slovům dcery. „To bude ten opravář hudebních nástrojů, Ester. Jdi mu otevřít.“

1941 Agáta

Ester se usmála, usedla si ke mně a začala hrát. Pohroužila se do světa plného hudby, kde už nebyla žádná válka, jen pocit svobody a naděje. Zpíval jsem o svém zrození a první republice, aby na ni nezapomněli ani v těchto těžkých časech. Dívka byla do hry natolik zabrána, že si ani nevšimla své matky, jež vstoupila do salonku následována služebnou, a položila jí ruku na rameno. Děvče odtrhlo prsty od kláves, přestalo šlapat a zvedlo pohled k matce. Můj zpěv utichal, jak mi docházel dech, až jsem zmlkl docela.

„Esterko, jdi prosím do svého pokoje. Musíme s Agátou vyřešit něco důležitého.“ Děvče se starostlivým výrazem obrátilo svůj zrak k mladé služebné s dlouhými hnědými vlasy svázanými čepcem. Pootevřelo ústa, snad aby se zeptalo, co se děje, ale když zahlédlo naléhavost v matčiných očích, rozmyslelo si to a s nevyřčenou otázkou na rtech tiše opustilo salonek. Ve dveřích se minulo se svým otcem, který s neméně vážným výrazem přicházel.

„Stalo se něco, paní?“ opakovala Agáta svoji otázku, kterou pronesla již ve dveřích, ale nebyla přes můj zpěv prve vůbec slyšet. Teď jsem však mlčel a zvědavě a v obavách naslouchal rozhovoru svých majitelů.

„Posaďte se, prosím,“ pokynula paní Franklová na křeslo u protější stěny. Měl jsem Agátu rád. Chodila do našeho bytu uklízet, i když to pro ni bylo nebezpečné. Tušil jsem, že to nebyl jen akt obětavosti a věrnosti, ale i tichý vzdor proti událostem v naší zemi. Nebylo to mnoho, ale pro moji novou rodinu to znamenalo hodně.

„Jak jistě víte, spousta lidí z našeho města musela opustit své domovy. Mám jisté důvody domnívat se, že naše rodina bude nucena odejít také,“ řekl pan Frankl na jeden nádech, opřel se o mě bokem a do úst si vložil cigaretu. Předtím se kouření

vyhýbal, neboť to bylo pro ně zakázané, ale zdálo se, že na zákazy už rezignoval. Nemohlo mi uniknout, jak se mu třásly ruce, když si cigaretu zapaloval. V nastalé nepříjemné odmlce se do konverzace zapojila paní Franklová.

„Agáto, moc si vážíme toho, jak dlouho jste u nás zůstávala, ale v této situaci už to pro vás opravdu není bezpečné. Za pár dní nás mohou transportovat do pracovních táborů a netušíme, kdy se vrátíme. Dneska vám předáme poslední výplatu a pak už se sem nemusíte vracet,“ řekla tichým monotónním hlasem a unavené oči, které docela jistě celou noc brečely, sklopila k podlaze. Agáta seděla s rukama složenýma v klínu a pouze těkala pohledem z jednoho na druhého.

„Vím, že je to velmi smělé, ale chtěli bychom vás požádat ještě o poslední laskavost,“ nadhodil pan Frankl.

„Víme, že většina našich osobních věcí bude zabavena, ale máme tu některé cennosti, které bychom po válce rádi dostali zpátky. Konkrétně se jedná o porcelán z chodby, starý šicí stroj a tohle...“ odmlčel se a poklepal na můj vršek, „... tohle harmonium. Zakoupil jsem ho před pár lety od jedné vdovy. Po automobilové nehodě, při které zahynul její manžel, neměla peníze na obživu svého syna, tak byla nucena jej prodat. Byla to cennost po jejím otci, tak jsem jí slíbil, že jestli do pár let sežene peníze zpátky, mohu jí to harmonium prodat zpět. Víme, že by to pro vás znamenalo další riziko. Já osobně jsem byl proti této žádosti, ale žena na mě naléhala. Tudíž se vás chceme zeptat, jestli byste byla ochotná vzít tyto věci do své úschovy, dokud se nevrátíme. Nebudeme vám vůbec vyčítat, když odmítnete. Už tak jste pro nás udělala dost.“ Agáta chvíli mlčela a já přemýšlel o svém dalším osudu. *Dostanou mě Němci? Odvezou mě pryč z mé země? Spálí mě stejně jako nepohodlné knihy?*

„Moc jsem si vás vždycky vážila, pane a paní, a ráda u sebe ty věci na nějaký čas schovám. V bytě příliš mnoho místa nemám, ale pokusím se udělat, co bude v mých silách,“ odvětila Agáta tiše a vstala. Neuniklo mi, že i jí se třesou ruce. Pak jsem jen poslouchal, jak se domlouvali. Poté Agáta naposledy dodělala domácí práce, setřela ze mě prach a brečela při tom. Snad myslela na to, že zítra ráno, přesně v pět, nebude zvonit na zvonek u domu Franklů, jak to již dělávala déle než čtyři roky. Do salonku za mnou přišla celá tříčlenná rodina, aby se se služebnou rozloučila.

„Doufám, že se brzo zase ve zdraví shledáme,“ řekl pan Frankl na rozloučenou a potřásl Agátě rukou. Ačkoliv se všichni tři pokoušeli o úsměv, ani jednomu z nich se nepodařilo zaplašit nepříjemný pocit. Jako poslední se přišla rozloučit Esterka. Objala Agátu a zabořila hlavu do její náruče. Vždyť byly jako sestry!

„Brzo se uvidíme, Esterko. Budu se těšit, až tě zase uslyším hrát na harmonium,“ řekla Agáta. Dívka se usmála.

„Brzy na shledanou.“

1918 Oldřich

Byl to teprve týden, co na mně Štěpán dodělal poslední úpravy a nechal mě stát v obývacím pokoji, kde jsem měl hezký výhled na celé dění v domácnosti. Pamatuji si, že na stole ležely rozložené obdeníky, na kterých stálo: „Na soše svatého Václava visí československé vlajky.“

Ano, je to opravdu dávno, co v šeru místnosti voněla čerstvě uvařená káva, a dítě sedící

na klíně tatínka mlátilo s nadšeným výrazem ručičkami do mých kláves, a to lak chránící mé boky ze smrkového dřeva ještě nezaschl. Otec na okamžik přestal vhnět nohama vzduch do mých plic, aby mohl nastavit *dolce*.

„Tata,“ zamumlalo, aby vyjádřilo svoje zmatení nad uticháním zvuku, který odezníval do ztracena. Vzduch ve mně zase začal cirkulovat a dítě vesele hrálo dál. „Tatínek se snaží spát, Štěpáne. Oldříšek si může zahrát zítra, to bude taky den,“ vyklonila se ze dveří od kuchyně matka, na tváři zachmuřený výraz. Manžel odložil synka na zem mezi dřevěné koníčky, vláčky a jiné hračky, které mu on a dědeček vyřezali, aby si měl s čím hrát, a vešel do vedlejšího pokoje, který byl stěží vytopen. Říjnové počasí zaskočilo s nízkými teplotami držícími se kolem osmi stupňů, na Lysé hoře dokonce napadl sníh. V posteli pod oknem ležel starý muž. Napřed se zdálo, že spí, když si však jeho syn sedl na židli vedle něj, na chvíli se probрал a zvedl oči zamlžené stářím.

„Slyšel jste zprávy z novin, otče?“ zeptal se Štěpán a chytl starce za dlaň pokrytou jaterními skvrnami.

„Neslyšel, neslyšel.“

„Vyhráli jsme. Už jsme svobodní, máme republiku. Tatínku, vybojovali jsme si svobodu,“ řekl Štěpán dojatě a přitom si bezděčně promnul pahýl, který měla na svědomí Velká válka. Jen díky vážnému zranění se mohl vrátit z fronty dřív a být manželce a svému starému otci oporou. Kdo ví, možná by se nevrátil vůbec a Oldřich by se nikdy nenarodil.

„Vyhráli jste vy, Štěpáne, ne já. I tak budou další války, cítím to. Svobodu nebylo lehké vydobýt a bude ještě těžší ji udržet. Nyní je to na vás. Já už neuvidím, jak republika bude stárnout. Vy ano.“

„Tatínku, takto byste mluvit neměl!“ Stařec se na to jen usmál, povolil sevření ruky a na chvíli zavřel oči, namáhavě dýchal a jistě přemýšlel o tom, jak se mu s pomocí svého syna konečně podařilo mě po letech dokončit.

„To harmonium, Štěpáne,“ sebral nakonec po minutách ticha stařec dostatek síly, aby zase promluvil.

„*Panta rhei*, říkávali nám ve škole. Všechno plyne. To harmonium jest jediné svého druhu, takové opět už nikdy nikdo nesestaví. Starej se o něj, Štěpáne, ať jej může zdědit Oldřich. A on ať se o něj stará, aby mohlo sloužit dalším generacím, které přijdou. Půjde z ruky do ruky, a dokud se o něj lidé budou starat, bude to harmonium hrát,“ promluvil a poslední věta odezněla do ztracena, jak mu klesla víčka. Zase usnul. Jeho syn přesto dál seděl vedle něj a čekal, až se znovu probere. Čekání trvalo asi půl hodiny, přičemž se v pokoji skoro úplně setmělo. Vešla manželka a zapálila lampu na stolečku, ze kterého vzala výtisk obdeníků a uklidila jej na poličku nade mnou.

„Štěpáne, jsi tady?“

„Jsem, tatínku.“

„Zahraj mi na to harmonium, chci jej ještě slyšet.“

A tak odkryl mé klávesy a já jsem zpíval. Zpíval jsem o svém zrození, zpíval jsem o novém století, do kterého jsem se narodil a které mě ještě čekalo prožít.

A takové to naše století bylo, Oldřichu.

